

crkva u svijetu

POGLEDI

TEOLOŠKI PLURALIZAM

(Uz rub pitanja o teologiji)

Ivan Golub

U samoj riječi teologija uključen je izraz »logos« — riječ. Teologija je govor, riječ o Bogu. O Bogu koji je govorio. Govor o Božjem govoru. Ona promatra čovjeka, i u odnosu na Božji govor motri i čovjekov odgovor. Teologija se ukazuje — da se izrazimo igrom riječi — kao govor o Božjem govoru i čovjekovu odgovoru. Odnos Bog-čovjek u riječniku Biblije često se izražava terminom »riječ«: »Riječ Jahvina«, »reče Jahve«, »Riječ je postala tijelom«. Ta riječ u Bibliji »dobar« znači ujedno i »stvar«, čin. Riječ, dakle, u semitskom smislu — a u takvom se smislu upotrebljava u Bibliji — izražava mnogostruke povezanosti Boga i čovjeka; ne tek verbalne, nego stvarne, čimbene.

Božji zahvati u svijet izraženi su terminom »riječ«, »govor«. Postanak svijeta izražen je mnogostrukim »Reče Bog... i tako bi.« A zahvati u povijest izrečeni su možda najjače terminima: »Bog je govorio Ocima po prorocima... na koncu dana ovih progovori nama u Sinu.« Priroda je zapravo Božja »Riječ (govor)« koja je poprimila oblik stvorenja, a povijest je pritjelovljivanje čovječanstva Utjelovljenoj Riječi, pritjelovljivanje koje se pripravljalo već u poganstvu — u židovstvu još više — a koje se u kršćanstvu ispunjava. Povijest je Božji govor i čovjekov odgovor. Davno izrečeni Božji govor donosi Duh svakom vremenu kao nešto svježe, novo. Božji Duh nadahnjuje da i odgovor ljudi svakog vremena bude svjež, nov. Dah Duha dah je svježine. I teologija, kad govori o Božjem govoru i čovjekovu odgovoru, mora biti uvijek svjež i nova kao što je Božji govor i čovjekov odgovor uvijek svjež i nov; kao što je on vremenit, tako treba da i teologija bude vremenita.

Teologiju možemo označiti kao nastojanje ljudskog uma da probudi ono što je vjerom primio, da to istraži i govorom svoga vremena i kraja znanstveno izrazi na službu Božjem narodu — Crkvi.

Teologija polazi od vjere. Vjera je njezino polazište.

Teologija je ponajprije **n a s t o j a n j e**. Ona nije jednom zauvijek postignut rezultat; nije jednom zauvijek napravljena sinteza. Ona je neprestani napor oko sinteze, neprestano osvjetljivanje vjere svjetlima vremena, progresivno, sve dublje pronicanje u vjerom primljenu objavu. Teologija nije zgrada na kojoj se nema više što graditi, ni organizam koji više ne raste. Teologija raste u vremenu i s vremenom, ona se gradi u vremenu i svako vrijeme daje svoj vlastiti prinos toj gradnji.

Teologija je neprestano osvjetljivanje vjere svjetlima vremena, i rasvjetljivanje vremena svjetlom vjere; nastojanje ljudskog uma da produbi i svome vremenu prikaže ono što je vjerom primio. Ona nosi na sebi biljeg ljudskoga uma: kao što ljudski um u pojedincima i pojedinim narodima i kulturama ima nešto zajedničko i trajno tako i teologija pojedinih učitelja, kultura i nacija ima nešto zajedničko i trajno. Ali, upravo kao što ljudski um ima neke specifičnosti u pojedinaca i pojedinih etničkih skupina, tako i teologija ima svoje specifičnosti u pojedinim teologa i teoloških smjerova, tj. svoju posebnu fizionomiju uvjetovanu mentalitetom i kulturom.

Dosta je baciti pogled u doba kad se rađala kršćanska teološka misao da se vidi kako su grčki intelektualno znatiželjan genij, s jedne strane, i rimski pravno i praktički usmjeren um s druge — nastojali produbiti istu vjerom primljenu objavu, sistematizirati je i tadanjem Božjem narodu predstaviti. Razvijale su se dvije teološke fizionomije koje su bile jedno u onome što mora biti jedno. Smatrati da je upravo to dvojstvo krivac razdora u Crkvi čini se neutemeljenim. Nije kriv teološki pluralizam, već naprotiv tendencije unitarizma, odnosno uniformizma, nikle na obadje strane. Teologija koja hoće jedinstvo tamo gdje ono nije potrebno ni poželjno, radi uniforizma ili radi izbjegavanja razdora, lako će dovesti do toga da se izgubi jedinstvo tamo gdje je potrebno.

Ako je ikad bio potreban otvoren mentalitet koji čuva jedinstvo u mnoštvu i mnoštvo u jedinstvu, onda je potreban danas u vrijeme ekumenskog dijaloga i obnovljenog misijskog djelovanja. Ekumenski nas dijalog suočava s teologijama niklim iz raznih kultura. Tu valja dobro lučiti što zahtijeva Istina da bude jedno, a što može biti različito.

I misijska se pokonciljska djelatnost, bar u načelu, otvara kulturama i posebnostima naroda koji se pozivlju da vjerom odgovore na riječ objave. Kao što Heleni, kako reče kard. Franjo Šeper, kojima se navještala Riječ, nisu morali — što je odlučio apostolski sabor na zalaganje apostola Pavla — postati Židovi da bi mogli postati kršćani, tako ni nekršćanski narodi sadašnjice ne moraju — kako je istakao II vatikanski sabor — postati Europljani da bi postali kršćani i — dodajmo — da bi ostali kršćani. Vjerujemo da će specifični genij tih naroda, kojih je često misao starija od europske, s vremenom oblikovati teologiju, koja će, s jedne strane, biti u jedinstvu s dosadašnjom teološkom misli u onome što Istina zahtijeva i, s druge, nositi obilježja svoje kulture i mentaliteta.

Da je u povijesti bilo više nastojanja da se čuva jedinstvo u mnoštvu — a manje nastojanja da se to jedinstvo sačuva u uniformnosti (teološkoj i drugoj) — bilo bi manje razdora; da se u navještenju Riječi više išlo za tim da um (genij) svakog naroda uznastoji proniknuti vjeru koju je primio, da se manje nastojalo nametnuti im ono (veliko) što je europski um formulirao, danas bi možda bio puno veći broj onih koji bi vjerom odgovorili Riječi koja se navješta. Ne smije se, dakako, zaboraviti da su na načelima europske misli formulirana i svečana učenja Crkve, i da ta okolnost predstavlja određeni problem.

Teologija je nastojanje ljudskog uma da produbi i suvremenicima prikaže ono što je vjerom primio. Teologija je zadatak. Ona je u službi.

Rad ljudskog uma na produbljenju i predstavljanju suvremenicima onoga što je vjerom primio nije tek udovoljavanje želji za znanjem; to je služenje Crkvi; služenje Božjem narodu. Rad na produbljivanju vjerom primljene objave često utire put deklaracijama Učiteljstva; pomaže Božjem narodu da vječno stare istine doživi kao vječno nove.

Pavao VI je u svom govoru teolozima 2. listopada 1966. označio teološki

rad kao pomoć učiteljstvu i kršćanskoj zajednici. U tom kontekstu htio bih navesti riječi ekumenskog patrijarhe Atenagore I o teologiji, što ih je izrekao u Beogradu (12. listopada 1967.), kad mu je bio dodijeljen naslov počasnog doktora teologije: »Primamo počasnu titulu ne samo kao izražaj poštovanja, izraz obične časti, nego kao nešto više od toga, kao izraz toga da je teologija nešto više od znanosti. Teologija je više duhovna diakonija — posvećeno služenje koje se ušavršava u Crkvi. Prastara je tradicija drevne Crkve da su se teologijom bavili Sveti Oci i pastiri Crkve, a njihovo bavljenje teologijom nije jednostavno bavljenje radi čisto znanstvenog interesa, nego mu je bio cilj čuvanje i spasenje duša. Značajna je pojava u drevnoj Crkvi i u srednjem vijeku da je bavljenje teološkim pitanjima bilo predmet mnogo šireg zanimanja Crkve, do te mjere da je čak punina Crkve, sva Crkva, sudjelovala u teološkim raspravama i diskusijama i u oblikovanju svijesti Crkve u odnosu na njezine teološke zasade. Utjecaj zapadnog racionalizma promijenio je i u nas shvaćanje o teologiji, tako da se ona počela smatrati znanošću, kao predmet istraživanja kabinetskog stručnjaka, nezavisno od života Crkve. Takvo stajalište teologije s kraja 19. i početka 20. stoljeća prema gorućim pitanjima našega doba nepovratno je prošlo.

Danas se vraćamo tradiciji iz jednostavnih razloga što smo ponovno stekli pravu svijest da teologija nalazi svoj puni izraz u životu Crkve i svoje puno opravdanje u službi svetim ciljevima Crkve. Zadatak je i Crkvene hijerarhije i bogoslovskih škola da teologiju stalno obnavljamo u crkvenom životu, oživljavajući u njoj život Crkve, dajući odgovore i rješenja pitanjima suvremenog čovjeka i vjernika, i onoga koji se nalazi izvan vjere, da upotrebljavajući suvremene znanstvene metode istraživanja i razmišljanja ne upadnemo u napast da božansku riječ pretvorimo u običnu znanost. Treba da teologiji damo njezin posvećeni karakter čineći je kerigmatičkom i praktičkom. Pozvani smo da se oslobodimo kompleksa pole-

mike u teologiji, da teologiju prožmemo duhom istraživanja i oblikovanja istine u ljubavi i strpljenju. Kršćanstvu je danas više nego ikada potrebna teologija pomirenja.«

Zbog svoje služiteljske zadaće teologija je vremenita. Ona mora ljudima jednog određenog vremena reći, odnosno proreći Poruku, i znanstveno je osvijetliti.

Ako uočimo vremenitost teologije, bivamo otvoreniji prema onome što je staro u teologiji i prema onome što je u njoj novo. Ono što je u teologiji staro, za naše doba možda nefunkcionalno, ne smije se prezreti, jer je za svoje doba bilo baš primjereno, predstavljalo je jednu stepenicu k omeve današnjem, kao što i današnje predstavlja stepenicu prema budućem u teologiji. Teologiju ne procjenjujemo po tome je li stara ili nova, već po tome je li vjerna Objavi i Božjem narodu, gradi li iz izvora vjere i govori li razumljivo svome vremenu.

»U ZRCALU«

Stjepan Krčmar, U zrcalu, Društvo sv. Cirila i Metoda, Zagreb, 1970.

Veljko Vučetić

Steta što se Stjepan Krčmar redovito ne javlja u našoj periodici, jer, sudeći po novelama tiskanim u posljednjoj knjizi, on ima što reći, dapače obogatio bi našu literaturu posebnim stilom koji u nas nedostaje. Poznata je uzrečica: stíl je čovjek; toj tvrdnji bismo morali dodati priznatu činjenicu da svi pisci u svojim djelima opisuju svoj svijet, sudbinu svoje duše, zapažanja koja su duboko doživljavali.

Krčmar je kao novelist u prvom redu pisac svoga iskustva, promatrana sa stajališta kršćanske inspiracije. Njegova je vizija egzistencijalna sudbina čovjeka, sudbina duše u kojoj vrvi grijeh ili vrlina. Krčmar uzima tu činjenicu kao temeljni kredo svojih literarnih ostvarenja, pa se i ne zanima toliko estetskom strukturom djela. Sav je u konfesiji, sav u ispovjednom tepanju. Posljedica je takve impostacije određena ogoljelost djela, njezina etička primarnost. S druge strane, tempo radnje dobiva na dramatičnosti i duhovnoj ljepoti.

Bilo bi vrijedno, u povodu ove knjige, dotaknuti se etičkog i estetskog u djelima religiozne književnosti. Krčmar nas upravo na to nuka.

Čini se da je etičko, kao duhovna literarna dimenzija, primarno u tak-

voj literaturi, a da se estetsko neminovno gubi kao nepotrebna didaskalija. Pa ipak, potrebno je istaknuti da se osiromašena etička dimenzija vrlo brzo udaljuje od osnovnih literarnih principa. Javlja se, dakle, bojazan da nije moguće ispričati neku etičku činjenicu bez vještine pisanja i nužnog estetskog oblika. To najbolje svjedoči novela **Posljednje ljeto** u kojoj je literarni iskaz na zamjernoj visini, pa bismo mogli potvrditi da je pisac samo u toj noveli uspio dati potpunu sintezu između etičkog i estetskog, između sadržaja i oblika. Skladnost te novele potvrđuje njezin minuciozni i gipki stil.

Krčmar je majstor pointe; gotovo nema novele u kojoj bar pri kraju ne zaiskri ljepota misli i tako zaokruži priču u sliku koja se pamti kao čisto ozračje.

Novela **Skitač** djeluje donekle neuvjerljivo, ali je pointa i u njoj na visini. Novela **U zrcalu** — koja je dala naslov zbirci — djeluje bizarno u svojem motivu, dok su novele **Jabuka** i **Klupa u parku** u znaku dubljeg poniranja pisca u misterij prijestupa i grijeha. Novela **Jedan dan Ivana Vrane** zadire duboko u obiteljsko pitanje djece. Puna je topline i dirljivosti.

Nadamo se da će nas Stjepan Krčmar razveseliti i novim plodonosnijim djelima.